

Heere, de rechtvaardige Rechter, in den dag van zijn zegenpraal hem reiken zal" (2 Tim. 4:8).

Christus laat door zijn apostel aan de kerk van Smyrna schrijven: "Zijt getrouw tot den dood, en ik zal u de kroon des levens geven" (Openb. 2:10).

Aan die van Corinthe schrijft de man van Tarsen, dat ook hun een wedloop is, waarin ze kampen "om een onverderfelijke kroon" (1 Cor. 9:25).

Met Paulus beuigt Jacobus: "Zalig is de man die verzoeking verdraagt, want als hij beproefd zal zijn, zal hij de kroon des levens ontvangen, welke de Heere beloofd heeft dengeenen die Hem liefhebben" (Jac. 1:12).

Petrus jubelt als in beurtzang mede: "Als de overste Herder zal verschijnen, zoo zult gij de onverwelte kroon der heerlijkheid behalen" (1 Petr. 4).

En schuilt ge het gordijn weg voor het apocalyptisch diorama, dat Johannes v. van Pathmos zien laat, dan ontwaart ge tronen om den troon des Eeuwigen gezet, en op die tronen de vertegenwoordigers van Christus' kerk gezeten, "bekleed met witte kleederen en met gouden kronen op hun hoofden" (Openb. 4:4).

De Man van amari met de doornenkroon, opdat zijn verlosten het diadeem, de kroon der eere zouden verwerven.

Moet nu daarom gesteld, dat het einde van het Raadsbesluit Gods tweeledig is, 1º, de glorie van Gods 2º, de zaligheid van zijn verkorenen?

Velen willen het zoo, en leeren het aldus, en weigeren het zich anders dan in dier voege voor te stellen. Ook in Gods raadsbesluit zal tweeledigheid den raad des welbehagens bepaald en beheerscht hebben, voorop natuurlijk de glorie onzes Gods, maar toch daarbij en daarmee ook de zaligheid van Gods verkorenen kinderen.

Zelfs onder Gereformeerden is deze tweeledige opvatting van het eeuwig raadsbesluit niet ongewoon.

De glorie Gods en de gouden kroon voor wie overwon" zal dan het tweeledig einde zijn, waarop al het werk Gods gericht is, en in welks voleinding eeuwig al het werk onzes Gods rust.

Natuurlijk scheidt men dat dan niet; men plaatst niet beide zonder verband naast elkander; men erkent veeleer dat de glorie onzes Gods ook in de redding van zijn verlosten uitblijkt; maar ook die genadekronen voor Gods kinderen blijven dan toch in de schatting van wie zoo spreekt, een doelwit waarop alles wat voorafgaat zich richtte.

Als eens Gods kinderen die kronen der eere ontvangen, dan is het Besluit des welbehagens vervuld.

Ga met deze voorstelling, al vindt ze zelfs bij een Godgeleerde als A. Marck voedsel, (Atheol. VI: 17), niet mede.

De Heilige Schrift laat het u niet toe. Zij leert u, dat de Heere alle ding geschapen heeft om zichzelf te loven, en zij toont u den weg der zaligheid, en stelt u den rijkdom van Gods genade nooit anders uit dan als een der middelen, waardoor het gansch eeuwig einde, dat in de glorie onzes Gods is gesteld, zal bereikt worden.

"Uit Hem, door Hem en tot Hem zijn alle dingen."

Ook de uitverkorenen. Of juichen niet zij juist: "Nochtans hebben wij maar éénen God en Vader, uit Wien alle dingen zijn, en wij tot Hem!"

Ook kan het niet anders, want een besluit op twee doeleinden tegelijk gericht, is innerlijk gedeeld en gebroken. Een pijl gemikt op tweelei doelwit tegelijk, treft van de pees gevogen, noch het één noch het andere doel, maar gaat midden tusschen beide door.

En ook al zijn er in de verwezenlijking van het besluit allerlei tijdelijke doeleinden, nooit kan één dezer het einde of het hoogste einde zijn. Vergeleken met dat hoogste einde, zinkt elk voorafgaand "doelwit voor een tijd" tot den rang van middel terug.

In dat pogen, om de zaligheid der verkorenen, zij het ook slechts als nevendool, naast de glorie Gods te stellen, spreekt dan ook niets dan een naderking van den Arminiaanschen zuurdeem. Het is onze menscheit, trots, die het niet lijden kan, dat het Besluit zich in niets naar ons menschen zou richten. Enkel middel voor Gods glorie te wezen is ons te welig.

En, in wat bescheiden mate dan ook, in iets wil zelfs de vrome nog dat God in zijn vrijmachtige soevereiniteit, zich naar zijn "oogappel" zal hebben geschikt.

Zie nu op den Christus.

In de gestaltenisse Gods zijnde, heeft hij zichzelf vernietigd, en heeft de gestaltenisse eens dienstechts aangenomen, gehoorzaam geworden zijnde tot in den dood, ja, den dood des kruises, en daarom heeft hem God uitermate zeer verhoogd, en heeft hem een naam gegeven boven allen naam, dat alle knie voor hem zou buigen, en alle tong hem belijden.

Zoo zag hem Johannes op Pathmos: "Een witte wolk, en op die wolk was gezeten een menschen zoon, gelijk, hebbende op zijn hoofd een gouden kroon."

Die kroon was zinsbeeld van de kracht en de heerschappij en de eere en de heerlijkheid die aan het Lam Gods toekwam, en die hem door de gezaligden werd toegezongen.

En toch wat zegt u nu: 1 Cor. 15: 28?

Het verplaatst u in het aangrijpend oogenblik, als waarin eens de Christus die kroon aan de voeten des Vaders zal nederleggen. Immers, wanneer hem alle dingen zullen onderworpen zijn, dan zal ook de Zoon zelf onderworpen worden. Dien die hem alle dingen onderworpen heeft, opdat God zij alles in allen.

Leer hier nu van den Christus, in wat hoogen zin hij "achtmoedig is en nederig van harte".

De Messias-kroon is van even oneindige waarde als de vrucht van zijn lijden, en toch in zooverre hij als Zoon des menschen, die kroon der eere van den Vader ontvangen heeft, is ook die kroon alleen middel. En, als nu hemel en aarde hem als het Lam Gods dat overwon, toejubelt, neemt hij aan het eind die gouden kroon van datzelfde hoofd dat eens de doornenkroon droeg, erbiedig af, en legt ze neder voor den troon des Vaders, om met al Gods kerk, en als hoofd der triomferende kerk, zich aan God en den Vader te onderwerpen.

En wat meldt nu het eerste vergezicht van Openbaringen 4 u van de vrijgekochten door zijn bloed, van wie aan het beeld des Zoons gelijkvormig zijn geworden?

Ligt voor hen althans het einddoel in, de kroon die hun wordt toegereikt, en richt zich af de aandacht hunner zielen er op, om die afgebeden, die lang begeerde, die onverwelte kroon en onverderfelijke kroon voor zich te behouden en er mee te schitteren?

Maar immers wat Christus op Pathmos aan Johannes toont, zegt u vlak het tegendeel.

Tegenover Satan en de wereld die God verwerpt, is die kroon hun eere, het teken van hun triomf, het merkteken Gods aan hun voorhoofden, dat toch de wereld ongelijk had, en dat hun zaak door Hem die op den troon zit is gerechtvaardigd.

Tegenover Satan roemen ze in die kroon, triomfeeren ze onder die kroon, zegpreken ze met die kroon op het hoofd in nooit eindigenden jubel.

Maar nauwelijks hebben ze van Satan af het oog gewend naar Hem die op den Troon zit, of op eens grijpt hen een gevoel van ontzetting aan, en wordt een gewaarwording machtig over hun ziel, dat die kroon hen hindert, dat die kroon hun niet toekomt, dat die kroon op hun slapen niet mag blijven rusten.

En zie, als hij afspraak, en toch zonder afspraak, grijpt elk kind van God met de hand naar de slapen, neemt die kroon van het hoofd af, en onder lofsang en aanbidding der eere, werpen ze al te zalm hun kronen als bloemen voor de voeten des Eeuwigen neder.

Gelijk een bruid de bloemen op haar pad voor de voeten worden gestrooid, zoo strooit al de heerschare der gezaligden deze schitterende kronen voor de schreden des Almachtigen neder, het als met een stemme veler wateren uitgalmende: "Niet ons, niet ons, o Heere, Gij alleen zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid en de eere en de kracht, want Gij hebt alle dingen geschapen, en door uw wil alleen zijn ze."

Hierin nu is de voleinding der heiligmaking, de heerlijkheid triomf in de laatste verzoeking, waarvoor Gods kind te staan komt.

Wierp hij die gouden kroon niet voor den Troon neder, maar behield hij haar voor zich, zoo zou juist die gouden kroon op zijn hoofd het zekere merkteken van zijn terugslinking in het verderf zijn.

Een uitsteken van de hand naar wat Satan in het Paradijs beloofd had: Gij zult als God zijn. D. i. hier gelijk op het hoofd des Eeuwigen de kroon van heerschappij en eere en majesteit rust, zoo zult ook gij eeuwiglijk met het diadeem der eere gekroond zijn.

Maar juist hiervoor bewaart de voleinding der genade hem.

Het is hier geen verzoeking meer.

Voor den aanblik van Gods majesteit het oog opstaande, kan hij het met die kroon op het hoofd niet uithouden. Die kroon doet hem pijn. Die kroon drukt en benaauwt hem.

Alleen God is groot.

Alleen voor God is de majesteit.

Alleen Godde komt de kroon der eere en der heerlijkheid toe.

En nu, zijn God dankende, dat tegenover Satan een oogenblik die kroon zijn hoofd gesierd heeft, neemt hij die kroon, als een door God zelf hem gereikte bloem, van het eens schuldige, maar nu gezalfde hoofd af, en bezaait, in één heilige verrukking met al de verkorenen ten leven, den weg zijn Gods als met duizenden en nogmaals tienduizenden kronen, het goddelijk bloemtapit waarover de Heere der heerscharen in zijn heiligen tempel ingaat.

Ook die gouden kroon was niet zijns, maar Gods.

En eerst door ook die gouden kroon aan zijn voeten neder te werpen, heeft Gods kind het Soli Deo gloria in zijn diepste opvatting vol-eind.

Amsterdam, 4 December 1896

Recht van zending.

Sterk is in den laatste tijd de stelling op den voorgrond getreden, dat alleen de Dienaar des Woords, die als zoodanig in het verband eener plaatselijke kerk staat, als dienaar der Zending kan worden uitgezonden.

Deze stelling moest daarom zoo kras en scherp op den voorgrond worden geplaatst, omdat velen zich inbeelden, dat ook een vereniging uit kon zenden om te doopen, mits zulk een uitgezondene maar de handoplegging van enkele predikanten had ontvangen, of ook dat Deputaten voor de zending dit wel doen konden, indien ze maar in een kerkgebouw, in tegenwoordigheid van eenige leden eener gemeente, den uit te zenden man door eenige predikanten lieten in dienst stellen.

Dit dwaalbegrip nu had zijn grond in de opvatting, dat een predikant als zoodanig een inklevend ambtelijk karakter bezat, zoodat hij, eenmaal in den dienst bevestigd, levenslang, waar hij ook heenoot, en waar hij ook arbeide, krachtens dit zijn inklevend karakter het Woord en de Sacramenten bedienend kon.

Dit in den grond Roomsche denkbeeld genoot nog tot voor korten tijd zelfs de alleenheerschappij, en gelijk men weet is de vraag hoe men een emeritus-predikant, een geestelijk verzorger op Veldwijk, een docent te Kampen, een Kamerlid als de heer Donner enz. heeft te beschouwen, nog steeds aan de orde.

Klaarheid is er in dezen voor velen nog niet.

De consequentie van de leer, dat het ambt niet in den persoon kleef, maar alleen door stipulatie wordt aangegaan, durft men nog niet aan.

Iets poogt men althans van het uitsluitend karakter van den predikant nog te redden.

Ook wij hopen dit punt eerlang nader toe te lichten. Thans wezen we er slechts op, hoe noodzakelijk het was, dat in zake de zending de eisch van gebondenheid aan een plaatselijke kerk duidelijk aan het licht trad.

Maar volgt hier nu uit, dat een Classis, een Provinciale of een generale Synode ook niet zou kunnen zenden?

Te Middelburg is duidelijk uitgesproken, dat dit er niet uit volgt, en ter afsmijding van misverstand leggen we er nogmaals nadruk op, dat dit er niet uit volgen kan.

Reeds Voetius sprak het onomwonden uit, dat vele kerken saam vanzelf kunnen wat één enkele kerk kan.

Gelijk de Generale Synode een predikant belasting kan met het onderwijs in de Theologie te Kampen, zoo kan diezelfde Synode eveneens een anderen predikant opdragen naar Java of Sumatra te gaan, om daar 's Heeren kerk tot openbaring te brengen.

En evenzo kan dit een Provinciale Synode doen, en ook een Classis. Zelfs ware het

denkbaar, dat twee of drie kerken overeenkwamen, om dit gezamenlijk te doen.

Stijfheid belemmert vrije beweging, en de beginselen dienen in het minst niet, om het leven te binden, maar juist om het vrij te maken en tot energie te brengen.

Stel dus, dat de plaatselijke kerken stilaan, en niet in zake de zending handelden, zeer zeker zouden dan de Classen en de Synoden de zaak moeten opnemen, en na zelf vooraf over den gang van zaken beslist te hebben, Deputaten met de uitvoering van dit besloten kunnen belasten.

Wat niet mocht was dat de Generale Synode Deputaten zou benoemen met volmacht om zelve te besluiten, te regelen en af te doen. Dit zou tegen het beginsel ingaan. Maar als een Synode elk jaar wilde saamkomen, en Dienaren voor dezen dienst aanwijzen, en tevens hun werking bepalen, en traktementen vaststellen, en geschillen beslechten, dan zeer zeker kon ze Deputaten benoemen om het beslotene uit te voeren.

En onder dit beding (het is reeds te Middelburg uitgesproken) zou het ongetwijfeld in niets tegen de Gereformeerde beginselen ingaan, indien de Generale Synode ook zelve Dienaren des Woords naar de Joden, Heidenen en Mahomedanen uitzond.

Alleen maar dan zou ze predikanten uitzenden, d. w. z. ze zou dezen en geenen Dienaar, niet die zich juist aanbood, maar die haar het geschiktst scheen, zenden, en alzoo predikanten die gevestigd waren in een bepaalde gemeente.

Die gemeente zou zulk een Dienaar alsdan ontslaan moeten van den dienst, evenals ze dit doet met een emeritus-predikant, en de Synode zou met den kerkeraad dezer gemeente de zaak van traktement en pensioen moeten regelen.

Vatte men de zaak der zending toch ernstig aan, mits naar vast stelsel.

Om op Midden-Java en Soemba, onze twee stations, iets noemenswaard uit te richten zullen we welhaast over minstens 100,000 jaarlijks moeten kunnen beschikken, d. i. over vijf en twintig cent per jaar van elk lid onzer kerken.

Een waarlijk niet te hooge som.

Voor die som zullen minstens twintig predikanten moeten worden uitgezonden, en voorts schoolmeesters, artsen en zieken-verpleegsters.

Maar dit resultaat is nooit te bereiken, tenzij alle beschikbare krachten van Gereformeerde zijde saamwerken.

Plaatselijke kerken, Classen en Synoden moeten elkander hier de hand reiken. Niet om maar in den wilde weer een man uit te zenden, maar om naar vast stelsel die mannen uit te zenden, waarvan de kerken ontleeden, dat ze voor dezen dienst de superieure gaven van gestel, karakter, geloofsenergie, geduld en toewijden moed bezitten.

Ons antwoord.

Het was ons een oorzaak van vreugde, dat de heer A. F. de Savornin Lohman van ons stuk: *De Gereformeerde beginselen en het Staatsrecht*, notitie nam, en er eenige bedenkingen tegen inzond, waarvan de toon geheel correct was.

Gaarne geven we over deze bedenkingen ons oordeel ten beste, en hopen dat ook onzerzijds te doen op een wijze, die in geen enkel opzicht aan broederlijke verstandhouding te kort doet.

We nemen de onderscheidene bedenkingen in de volgorde, waarin de heer Lohman ze inbrecht.

1º. *Het afwijzen van de methode van onderzoek.*

Onzerzijds is beweerde, dat de heer Lohman de methode van onderzoek, gelijk die door de overige professoren der Vrije Universiteit als de eenig wetenschappelijke methode was vastgesteld, heeft afgewezen, en dat diensvolgens alle verder onderzoek was afgesneden.

Hierop antwoordt de heer Lohman, dat hij bewijzen kan nooit de methode van onderzoek te hebben afgewezen, maar alleen te hebben verklaard, dat ze voor zijn vak onbruikbaar is.

Oprecht gesproken, we vatten deze distictie niet.

Er wordt over de methode gehandeld, om te komen tot de kennis van de Gereformeerde beginselen. Professoren van alle faculteiten komen na degelijke bestudeering van het onderwerp tot de conclusie, dat deze metterdaad zoo en niet anders zijn kan. Een enkele daarentegen (over den tweeden dissenterende spreken we nu niet) komt tot de slotsom, dat alle stellingen, waarin deze methode vervat is, niet enkel voor zijn faculteit (want daaraan was men nog niet toe), maar in het algemeen, verwerpelijk zijn en verklaart er zich, laat ons nu zacht spreken, niet voor. Volgt hier dan niet uit, wat wij stelden, dat de overige hoogleraren geen anderen dan dien aangewezen weg konden opgaan, en dat hij dien weg niet, maar een anderen weg moest inslaan, en dat uit dien hoofde van verder samengaan op eenzelfde weg geen sprake meer kon zijn?

En zelfs al houden we ons nu uitsluitend aan wat de heer Lohman thans zelf zegt, dat de aangegeven methode voor zijn vak hem onbruikbaar scheen, volgt hieruit dan niet evenzoo, dat zelfs in de éne Juridische faculteit de éne hoogleraar links en de andere rechts zou zijn gegaan, en dat zelfs voor die éne faculteit verder onderzoek naar de beginselen stuitte, waar de één als eenig denkbare weg aanwees, wat de ander afwees als een weg die onbegaanbaar was?

Op dit punt is er althans eenduidig.

2º. *Het uitsluitend.*

Onzerzijds werd verklaard, dat de stelling, alsof 'gebondenheid aan Gods Woord' naar de opvatting van de Belijdenisschriften der

Gereformeerde kerken" de volledige zin en uitdrukking ware van den grondslag in Art. 2 der Statuten van de Vrije Universiteit aangewezen, in 1878 bij de stichting der Vrije Universiteit niet kan gegolden hebben, en alzoo een later uitdenksel is.

De heer Lohman daarentegen beweert, dat juist die opvatting alleen toen kan gegolden hebben, en dat hetgeen de Senaat thans in zijn methode van onderzoek vaststelde, zelf het nieuwe uitdenksel is.

Nu weet men hoe de Modernen beweren, dat de belijdenis der Gereformeerde kerken onmogelijk in de eerste Christelijke kerk kan gegolden hebben, maar een "uitdenksel" van later is, terwijl omgekeerd alle Gereformeerden belijden, dat hun belijdenis reeds in de schriften der apostelen klaarlijk ligt uitgesproken, en dat het Modernisme het latere uitdenksel is.

En ook, gelijk de Modernen zich voor hun beweren beroepen op enkele op zich zelf staande uittalingen van de eerste Christelijke schrijvers, zoo beroept ook thans de heer Lohman zich voor zijn stelling op enkele vroegere uittalingen van de *Herant*.

Op zich zelf bewijst dit dus niets.

Het is maar de vraag, of die uittalingen de zaak in dezelfde tegenstelling als thans, of wel in een andere tegenstelling bespreken.

En dat dit hier metterdaad het geval is, heeft de *Herant* terstond na het verschijnen van den *Annal op Sinspost*, van heel deze reeks van uittalingen, waarop de heer Lohman zich beriep, één voor één aangetoond.

Die weerlegging behoeft dus thans niet te worden herhaald.

Slechts voegen we er dit aan toe, dat wie na-leest welke methode Dr. Kuiper zelf volgde, toen hij in 1874 *het Calvinisme als oorsprong en waarborg van onze constitutionele vrijheden* besprak, bevinden zal, dat hij toen reeds in hoofdzaak handelde, gelijk nu de Senaat vaststelde dat te werk moest worden gegaan; waaruit volgt, dat althans voor ons in 1896 geen nieuw uitdenksel kan zijn, wat we in 1874 reeds in praktijk brachten.

Eén ding geven we echter gaafweg toe, de mogelijkheid namelijk, dat de heer Lohman in 1878 de zaak niet zoo opvatte, en dat hem de nu door den Senaat vastgestelde methode metterdaad vreemd en nieuw was.

Slechts blijft dan deze bedenking, dat hij niet had moeten stemmen voor een artikel waarin stond: *De Gereformeerde beginselen* in het meervoud. Wie toch alleen het *formeel* beginsel eisch achtte, mocht niet anders spreken dan van het *Gereformeerde beginsel* in het enkelvoud.

3º. *Het constitutionele staatsleven is niet gewaarborgd door onze Belijdenisschriften.*

Onzerzijds was er op gewezen, hoe het budgetrecht, het kiesrecht, de conscientievrijheid, de onafhankelijke rechterlijke macht, en zooveel meer, geenszins vast lagen in de Belijdenisschriften, zoodat wie zich alleen daaraan bond, dit alles verwerpen kon, en nochtans geschikt kon geacht worden om Calvinistisch staatsrecht te doceren.

Hierop antwoordt de heer Lohman dat hij het zoo ook niet bedoeld heeft, want dat hij den eigenlijken band zoekt in de Schrift, en dat uit de Schrift deze eischen van het constitutionele staatsrecht wel terdege voortvloeien.

Schuilt hier niet wat men noemt een *petitio principii*?

Dat het Calvinistische leven geheel uit de Schrift voortvloeit stemt elk Calvinist toe. Edoch Roomschen, Lutherschen, Remonstranten enz. betwisten dit juist. Uit dien hoofde kunnen Gereformeerde Universiteitsleerders niet volstaan met de Schrift als grondslag te nemen, overmits een Roomsche, een Luthersche, een Remonstrant enz. bereid zou zijn dit ook te doen.

Waarborg was derhalve alleen te vinden in een *nadere bepaling*.

Die nadere bepaling moest dan tevens zoo zijn, dat zij voor de onderscheiden faculteiten zulk een opvatting van de *deductie uit de Schrift* waarborgde, dat misverstand werd afgesneden.

Zou derhalve voor de Juridische faculteit die nadere bepaling kunnen gelegen zijn in een verwijzing naar de Belijdenisschriften, dan moesten die Belijdenisschriften ook de constitutionele opvatting van het staatsrecht waarborgen.

Dat doen ze echter, ook volgens den heer Lohman, niet.

Alzoo moest die nadere bepaling elders worden gezocht, en die vond Art. 2 in de *Gereformeerde beginselen*.

En wat doet nu de heer Lohman?

Om nu te zeggen wat die *Gereformeerde beginselen* zijn, verwijst hij weer naar diezelfde Schrift, voor wier uitlegging juist de *nadere bepaling* moest worden aangewezen.

Nog een tweede punt brengt de heer Lohman hierbij ter sprake.

Hij wijst er namelijk op, dat de *Herant* in 1893 zelf verklaard heeft, dat ten slotte voor alle faculteiten zekere *confessionele* eisch geldt, die onder het oordeel der kerken zou kunnen vallen.

Dit is ook zoo.

Ook een hoogleraar in het Staatsrecht kon over den mensch, over de zonde, over de kerk en haar tucht enz. stellingen leeren, die rechtstreeks tegen de Belijdenisschriften ingingen, en dan zouden de kerken hierover oordelen moeten.

Wat ons echter hierin verblijdt is, dat de heer Lohman thans zegt zich aan het toen geschrevene in de *Herant* nr. 827 aan te sluiten.

Immers, kort nadat in 1893 dit nummer van de *Herant* verscheen, heeft de heer Lohman op het professoren-conferentie, en zulks onder verwijzing naar dat *Herant*nummer, een stelling verdedigd, waarin zijne voorstelling van de onze principieel verschilde.

Die stelling luidde: "Onze universiteit heeft den waarborg voor het behoud van haar Gereformerd karakter ten principale niet

voor alle faculteiten in de controle en het toezicht der Gereformeerde kerken te zoeken."

Op dit punt is derhalve thans meerdere eenstemmigheid verkregen.

4º. *Wat de HERANT voor "Gereformerd" uitsluit is niet exclusief "Gereformerd".*

De heer Lohman merkt op, dat de constitutionele staatsinstellingen niet uitsluitend Gereformerd zijn, ook al zijn ze door het Calvinisme gesterkt, en ook dan nog danken ze die sterkte niet zoozeer aan de Calvinistische theorie, als aan de geloofs-kracht der Calvinisten.

Hierover nu ware een boek te schrijven; we bepalen ons daarom tot tweeërlei tegen-bedenking.

Voor eerst ligt aan deze beschouwing de telkens ook door anderen gemaakte fout ten grondslag, alsof alleen die beginselen Gereformerd zouden zijn, die nieuw door de Calvinisten geponcerd zijn.

Dit nu is een misverstand, maar dat ons thans veel dat we vroeger in de voorstelling van den heer Lohman niet begrepen, metterdaad verklaart.

Naar zijn voorstelling toch zou wel Gereformerd zijn, wat pas het Calvinisme nieuw uitvond, maar niet hetgeen reeds vroeger, en dus ook door anderen, geleerd was. De kring der Gereformeerde beginselen zou daardoor inkrimpen tot zeer enkele scherpgeteekende geheel bijzondere stellingen.

En voor heel het overige terrein van waarheid, van belijdenis, van levensopvatting, dat ons met anderen gemeen was, of ook vroeger alzo gevonden en geleerd was, zouden er geen Gereformeerde beginselen bestaan.

Hoe men nu op zulk een denkbeeld komen kon, vatten we niet.

Is de leer der uitverkiezing een Gereformerd beginsel? Volgens die theorie niet, want bij Augustinus vindt ge diezelfde leer.

Is de leer en de belijdenis van de erf-schuld, van de erfzonde en zooveel meer, een Gereformerd beginsel? Al evenmin, want Luther leerde dit alles evenzoo.

En zoo zou men kunnen voortgaan, en aantoonen, dat de Gereformeerden eigenlijk niets, volstrekt niets geleerd hebben, dat niet vroeger of later ook door anderen geleerd was, tenzij men dan tot enkele zeer fijne uitwerkingen van dogmatische bijzonderheden afdaalde, die bij hen geheel nieuw zijn, en alleen die zouden dan metterdaad "Gereformeerde beginselen" aanduiden.

Zelfs op practisch gebied gaat dit door.

Het verzet tegen kaartspel, dansen, loterij, Zondagshandeling en zooveel meer, is volstrekt niet het eerst bij de Gereformeerden opgekomen, maar ook buiten hun kring en lang eer ze optraden in allerlei geschriften bleef.

En zoo nu ook spreekt het wel vanzelf, dat ook de Calvinistische theorieën voor het Staatsrecht volstrekt geen spijkplintnietuue vondsten van de Calvinisten waren, maar ook elders als bekend golden.

Maar zoo ontleent ge dan ook aan de "Gereformeerde beginselen" alle fleur en kracht en geur, indien ge nu zeggen gaat: Dus is dat alles niet speciaal Calvinistisch, en speciaal Calvinistisch zijn alleen die enkele fijne politieke puntjes, die hier en daar alleen aan de Calvinisten eigen zijn.

Neen, onze heerlijke "Gereformeerde beginselen" overspannen heel ons menscheijk leven. Niet alsof zij een geheel nieuw menscheijk leven geschapen hadden, maar in dien zin, dat ze *een zuivering* teweegbrachten in het destijds bestaande menscheijke leven. Eene zuivering daardoor verkregen, dat het valsche bijvoegsel werd op zij gedrongen, het ware karakter van het Christelijke op den voorgrond getrokken; en dat dit ware in beteren samenhang, tot één geheel, uit één leidende gedachte, werd ineengezet.

En zoo ook hier. Al de elementen waaruit het Calvinisme staatsrechtelijk ineen is gesmeed, waren, eer Calvin optrad, reeds aanwezig, maar het Calvinisme heeft die elementen ontdaan van stof en aangroei en heeft ze in juiste orde gezet, en liet heeft ze onder de heerschappij van één beginsel tot wel doordachte eenheid verwerkt.

En wat nu onze tweede opmerking aangaat, ze is deze.

Volkomen terecht merkt de heer Lohman op, dat de Calvinisten eerst geleerd, en toen eerst hun leven in theorie gebracht hebben. Maar waar was dit ooit anders? Spraken niet de volken eeuwenlang in genitivus en dativus zonder nog ooit van naamvalen of verbuigingen te hebben gehoord?

Dit bewijst hier dus niets, maar levert juist het bewijs voor onze stelling, dat de Calvinistische beginselen van het Staatsrecht een *heiliger stempel* dragen dan ooit menscheijke keur hun geven kon.

En 5º. *De Belijdenisschriften blijven appel-label aan Gods Woord, alzo moet ook de hoogleraar in zijn onderwijs vrij blijven.*

Dienaangaande merkt de heer Lohman op, dat een hoogleraar in moeite geraakt. Stond de Belijdenis onherroepelijk vast, zoo kon hij daarop ten minste afgaan. Maar dat is niet zoo. Ook de artikelen der Belijdenis kunnen herzien worden. Hierin ligt dus ook de mogelijkheid, dat evenzoo een hoogleraar in het Staatsrecht tot de overtuiging komt, dat deze of die Calvinistische stelling in strijd met Gods Woord is. Buigt hij weer voor ander oordeel, wat dan te doen als over eenigen tijd de kerken juist in zijn vroegeren geest beslissen? Moet hij dan weer telkens anders gaan leeren, al naar gelang anderen voor hem beslissen?

Deze mogelijkheid zou o. i. eerst dan ontstaan, indien er een hoogleraar ware, die boog op commando.

Maar wie doet dit?

Wat Christen zou ooit, als zijn overtuiging tegen een stelling ingaat, die op commando van anderen toch gaan, onderwijzen? Wij althans kunnen ons dat niet voorstellen.

Buigen i tenschappelij man van ee

Maar heel men uit d overeengeko overtuigd w men het al terug, en l hart tot de

En wordt of zou moet sproken beg gaan, dan v spreken op

het toe-
zoeken."

meerdere
vmeerd'
de coa-
stuitend
door het
nog dan-
aan de
geloofs-
schrijven;
lei tegen-

uwing de
fout
eginselen
v door de

dat ons
voorstel-
egrepen,

vel Gere-
me nieuw
vroeger,
ard was.
eginselen
enkele
e stellin-
cia van
evensoep-
ens was,
geleerd
le begin-

enkbeeld

u. Geric-
nie, lide
leer. a de
erfel-
meer,
evenmin,
oo.

gaan, en
eigenlijk
ben, dat
leren ge-
kele zeer
e bijzon-
eel nieuw
etterdaad
den.

dit door-
r, is vol-
meerden
kring en
schrijven

vanzelf,
voor het
nieuwe
maar ook

aan de
leur en
in gaat:
nistisch,
e enkele
en daar-
de be-
scheljk
uw men-
ma in
brachten
ke leven.

dat het
drongen,
lijke op
dit ware
heel, uit
gezet.

lementen
ijk ineen
ad, reeds
teeft die
groei-
en, het
een be-
werkt.

ing aan-
Lohman
vrij, en
gebracht
anders?
g in ge-
poit van
ben ge-

er levert
dat de
Staats-
dan ooit

in appel-
ook
rij blij-

Lohman
geraakt.
zijn vast,
n. Maar
der Be-
ligt dus
a hoog-
rtuiging
stelling
hij weer
loen als
in zijn
lan weer
gelang

dan ont-
are, die

rtuiging
nando
Wij
len. en

Duigen is o. l. op geloofsgebied en we-
tenschappelijk terrein ondenkbaar voor elk
man van eer en karakter.

Maar heel iets anders dan duigen is het, zoo
men uit den Woorden Gods, of uit den
overeengekomen grondslag, van ongelijk
overtuigd wordt. Wordt men dat, dan neemt
men het afwijkende zijner vroegere opinie
terug, en keert alom met blijdschap het
hart tot de waarheid.

En wordt men niet overtuigd, zoodat men
of zou moeten zwijgen, of tegen het uitge-
sproken beginsel van zulk een stichting in-
gaan, dan verlaat men die stichting, en gaat
spreken op ander terrein.

Dat dit een pijnlijk offer kan vergen, is
ongetwijfeld waar, maar tot dit offer kan
elk prediker geroepen worden, die tot de
overtuiging is gekomen, dat zijn kerk in strijd
met de waarheid is, en nochtans op haar
gezag zijn conscientie niet kan verkrachten,
en diensvolgens, door haar geoordeeld zijnde,
niet anders kan doen dan haar dienst ver-
laten.

Het eigen voorbeeld door den heer
Lohman aan de hand gedaan, bewijst in-
tuuschen hoe heel anders zulke gevallen
gemeenlijk toegegaan, dan hij het voorstelt.
Hij wijst namelijk op het te Middelburg
tegen Art. 36 ingediende gravamen.

Maar is het nu waar, dat er in de Gere-
formeerde kerken, te Middelburg vergaderd,
over dat Art. 36 metterdaad verschil van
inzicht bestond?

In het minst niet.

Over het stuk van belijdenis waren ook
ten deze allen het eens. En al het verschil
liep alleen maar over de vraag, of dat wat
allen saam bedoelden ook met de bewoor-
dingen van Art. 36 te rijmen is, of wel dat
die bewoordingen datgene wat allen saam
bedoelen, bij eerlijke historische interpretatie,
uitsluiten.

En dit, de heer Lohman zal het ons zelf
toestemmen, is volstrekt geen quaestie van
beginsel, maar uitsluitend van formulering.

Op nog een laatste door den heer Lohman
aangestipt bezwaar, dat beginselen, zal men
er zich aan kunnen houden, dan ook vast-
gesteld moeten zijn, gaan we niet nader in,
daar we reeds een vorig maal, zonder nog
kennis van het stuk van den heer Lohman
te dragen, dit punt, naar aanleiding van
een andere oppositie, bespraken.

In zake van wererdelijke of kerkelijke
justitie gaat zijn beweren ten deze volkomen
door, niet bij wetenschappelijke studie.

Alleen ten overvloede herinneren wij er
nog aan, dat ook de beginselen van het
volkerenrecht nimmer officieel zijn vastge-
steld; maar voor een goed deel uitsluitend
aan de wisselende uitspraken van weten-
schappelijke autoriteiten hangen; en zulks
zonder dat iemand deswege beweren zal,
dat de beginselen van het volkerenrecht de
natieën niet binden.

Ook de qualificatie van de vergadering
te Leeuwarden als „de dommerker der
stemmen van niet-lexkundigen" laten we voor
wat ze is.

Alleen merken we ten slotte nog op, dat
volgens den heer Lohman de Vrije Univer-
siteit, na eenmaal een hoogleraar in het
Staatsrecht benoemd te hebben, het nu ver-
der ook aan hem behoorde over te laten,
op wat wijze deze zelt achten zal de begin-
selen van ons Gereformeerd staatsrecht te
moeten „zuiveren".

Zelfs het recht van controle op zulk een
hoogleraar kent hij aan de soevereine ver-
gadering van zulk een stichting niet toe.

Dit nu maakt het volkomen duidelijk,
hoe de toestand voor hem onhoudbaar werd.
Alleen verstaat men niet, hoe deze voor-
stelling bestaansbaar is met het recht van
enquête dat, gelijk hij toch zelf wist, regle-
mentair aan de soevereine vergadering was
toegekend.

En hiermede nemen we ook nu weer af-
scheid van dit geding, waarbij telkens dui-
delijker bleek, hoe hier twee geheel verschil-
lende opvattingen tegenover elkander ston-
den, niet alleen wat het Calvinisme, maar
ook wat de wetenschappelijke methode, de
beteekenis der historie, den weg der kennis,
en de organisatie van het vereenigingsleven
op vasten grondslag, aangaat.

Standpunt Bruna.

II.

Welke is dan nu de lijn, die Ds. Bruna
trekt, om het plan te schetsen, dat tot
zuivering van toestanden in de z. i. tot een
leugen geworden Hervormde kerk leiden
zal?

Ge herinnert u, hoe hij ontkent dat dit
kerkgenootschap nog kerk zijn zou, en dat
het deswege z. i. eisch van eerlijkheid en
goede trouw is, om aan deze innerlijke on-
waarheid een einde te maken.

Daartoe nu stelt hij in de eerste plaats
voor: dat aan de gemeente de blinddoek
van de oogen zal worden genomen, vooral
doordien de Moderne en Ethische predikan-
ten geen slag om den arm houden, maar
uitkomen voor wie ze zijn.

Nog altoos, zoo zegt hij, zijn er duizen-
den en tienduizenden in de Hervormde kerk,
die geen onderscheid kennen tusschen hun
rechter- en linkerhand, en die om beurte
een Moderne en een Calvinistischen predi-
kant gaan hooren, zonder ook maar te gis-
sen dat dit niet hetzelfde is.

Er zijn nog talloos velen, leden van die kerk,
die het essentiële onderscheid tusschen de pre-
dikation van den modernen Ds. A. en den Gere-
formeerden Ds. B. niet onderkennen.

Dit wijt hij 1°. aan de gebrekkige
catechisatie van aan de flauwheid der pre-
dikation.

Het antwoord op deze vraag is niet anders
dan een aanklacht.

Een aanklacht tegen hen, die als geestelijke

opvoeders en onderwijzers geroepen waren en
een aanklacht tegen den prediker, die afwijkende
gevoelens voorstond.

Darin ligt een beschuldiging van ondiepte
van het gegeven godsdienstonderwijs en van
flauwheid en weekheid in prediking en gesprek.

Maar hij wijt het 2°, en veel meer nog
aan het gemis van moed in de predikanten
van Moderne en Ethische richting.

Maar de zwaarste aanklacht wordt ingebracht
tegen den prediker, die uit valsche verdraag-
zaamheid of ook uit verachtelijke overwegingen,
niet beslist partij kiest tegenover zijn geestelijke
vijanden, maar er zowat naast en tegenaan gaat
staan.

Dat een Moderne predikant op den kan-
sel den Bijbel openlaat en er een tekst uit
voorleest, acht hij „moraal der Jesuiten".

Het altijd weer nemen van een tekst uit
den Bijbel riest dan ook naar de moraal der
Jesuiten.

Maar nog sterker geldt deze aanklacht
z. i. tegen de Ethischen.

Wat in dezen van het modernisme geldt, dat
geldt in nog veel sterker mate van de ethische
richting.

Of mag het eerlijk worden genoemd, wanneer
een predikant zijn rechtsonder noemt, pooseert
als verdediger van het geloof en feitelijk hetzelfde
standpunt inneemt, dat de vijand bezet houdt en
om welk standpunt hij juist vijand is.

Wanneer, de ethischen zowel als de modernen
ontkennen het gezag der Schrift. Gelooven som-
migen wellicht nog aan en in de geheele Schrift
als Gods Woord, dan is dit geloof gegrond op
eigen zielsbehoefte of eigen inzicht, in elk geval
gegrond op een ander gezag.

En velen zijn reeds veel verder; velen critisee-
ren, hand aan hand met de modernen, de Schrift
naar hartelust en critiseeren er dan ook heel
wat uit.

Evenals door de modernen, alleen niet zoo
consequent, worden werkelijke feiten tot ideale
voorstellingen verdampt. Nu staat dit in onze
kerk vrij om voor te staan en te propageeren,
even vrij als het modernisme hierin is, maar
dit moet uitgesproken worden.

De ethischen noemen zich orthodox en onder
orthodox verstaat de grootste heil der gemeente,
ook de modernen en Groningers, menschen die
(o. a.) zich onderwerpen aan Gods Woord, die,
wanneer er strijd bestaat of ontstaat tusschen
's menschen kennis en begrip aan de ene zijde
en de Schrift aan de andere zijde, altijd de
waarheid van de Schrift en de zonde van den
mensch belijden, die den Bijbel nemen, niet uit
behoefte of inzicht, maar uit gehoorzaamheid.

En daarom is het onafwijkbare eisch der waar-
heid, dat de ethischen hun erkenning van het
recht der schriftelijke uitspraken.

Het doet er niets toe, of men dit onmoedig
aakt, of men meent, dat 't geloof er niet door
wordt geschaad, dat staat ter beoordeling van
de leden der kerk, wier voorgangers zij als
primi inter pares zijn. Dit denkbeeld van ge-
oorloofde restrictie is Roomsche.

In naam der waarheid eischen wij, dat allen,
waar en wanneer ze openbaar spreken, beslist
en scherp zullen zeggen, wat ze van de Schriften,
van den Christus, van den mensch, van de
eewigheid belijden. Wie dat niet wil is oneer-
lijk, en de eenige weg, die dan ook ingeslagen
kan worden, luidt niet 't inzicht alleen van
eigen positie voldoende zou zijn, is het aan de
gemeente mededeelen, wat de moderne en ethische
predikanten in hun tijdschriften en op hun ver-
gaderingen beweren en belijden.

Ook tegen deze beschouwingen bestaat
onzerzijds geen bezwaar. Wie sinds 1878
onze jaargangen meêla, weet hoe wij ook
onzerzijds tegen deze onoprechtheden op-
traden en toornen.

Ook wij hebben Moderne predikanten op
zulk een wijze hooren spreken, dat als we
niet geweten hadden dat de spreker Modern
was, het vermoeden er van niet bij ons zou
zijn opkomen. En hoezeer men van Ethische
zijde termen en klanken gebruikt heeft en
uit de Schrift argumenten heeft voorgelegd,
die op het Ethische standpunt onbetastbaar
waren, is ons zo goed bekend als den ge-
achten schrijver.

Waren dan ook zulke waarschuwend roep-
stemmen niet uitgegaan, we zijn overtuigd,
dat nog een veel grooter deel der gemeente
het slachtoffer van deze misleidende predika-
tien zou geworden zijn. Had men twintig
jaar vroeger cordaat en trouw op de bazuin
geblazen, velen die nu voor altoos insliepen,
zouden zijn wakker geschud.

Ook tegen dit deel van Ds. Bruna's be-
toog bestaat bij ons dus niet de minste be-
denking. Wat hij saamreep was een tuil ge-
plukt van gelijksortige planten, als die
wij in onze eigen hof hadden zien bloeien.
Zijn tweede eisch is, dat de Ned. Hervormde
kerk beginnen zal met al wat op de leer
betrekkend heeft of aan de leer
herinnert uit haar Reglementen weg te nemen.
Hij zegt er dit van:

Het spreekt vanzelf, dat ook in de wetten
en reglementen van het Genootschap zoodanige
wijzigingen moeten worden aangebracht, als over-
eenkomen met het doel, waarnaar wij streven.

Deze reglementen veronderstellen altijd nog
een zekere leer, een zekere belijdenis, die den
geestelijken band der leden vormt. Nu moet
al datgene wat op de leer betrekking heeft, er
in elk geval uit. Al hoop men op herstel van
de Ned. Herv. kerk als geestelijke unie of als
kerk, dan nog moet, zoolang de toestand feitelijk
anders is, ook de wet in overeenstemming zijn met
de praktische interpretatie, van die wet gegeven.

Ook dit is saamenlijkt, mits het nog iets
scherper worde geformuleerd en iets verder
doorgetrokken.

Zal het Genootschap met zijn Bestuur
niet zijn dan een administratieve band, om
voorzands de burgerlijke positie te ver-
zekeren, en inmiddels tijd voor loswaking
van wat niet saamhoort te laten; dan moet
het Reglement ook niets meer inhouden, dan
hetgeen daartoe betrekking heeft.

Alsdan echter moet er volstrekt niet alleen
uit verwijderd worden, wat met name op leer
en belijdenis doelt; maar evenzoo al datgene
wat wel aan een kerk, maar niet aan een ge-
nootschap eigen is, en met name al datgene

wat uit het *wezen der kerk* voortvloeit, en
waarover Gereformeerden, Ethischen, Gron-
ingers en Modernen tegenover elkander
gestelde inzichten hebben. We noemen
slechts den dienst des Woords en der Sacra-
menten, de kerkelijke tucht, het te zingen
lied enz.

Nu kan het zijn, dat Ds. Bruna dit ook
zoo bedoelt, maar hij zal ons toestemmen,
dat men om duidelijk te zijn en klaren wijn
in te schenken, dit er dan toch beter bijzegt.

Doch neem nu aan, dat dit alzo geschied
is, dat 1°. Gereformeerden, Ethischen, Gron-
ingers en Modernen alle verbloemling aan
den kant zetten, en ruiterlijk en riddertijl
voor hun gevoelens uitkomen, zoodat elk lid
in de gemeente ten leste weet en merkt,
wat soort man hij voor zich heeft; en 2°.
dat de reglementen alle geestelijke elemen-
ten loslaten en puur administratief worden,
wat dan?

Dan natuurlijk wil de geachte schrijver
van lieverlede ook dien laatsten, administra-
tieve band losmaken, maar eer hij hieraan
toekomt, rijst zeer natuurlijk voor zijn geest
een andere vraag op: waarom dan niet u
gewoog bij de bestaande Gereformeerde
kerken?

Geheel in onze geest zegt ook hij te
stemmen op „sovereiniteit in eigen kring",
elieve waarom dan niet aanstonds als sove-
reiniteit in eigen kring opgetreden?

Hierop nu luidt zijn antwoord: 1°. dat
een predikant ook denken mag aan zijn trak-
tement en pensioen; en 2°. dat men de
grootte massa prijsgeeft.

Over het eerste punt zegt hij:

Zeer zeker zoude hierin, vooral voor de pre-
dikanten, het financieel bezwaar mogen mee-
spreken, daar de uittredende alle recht op
bezuizingen en uitkeringen verliezen.

Maar moge dit medespreken, dit stofelijk
bezwaar alleen zou geen oogenblik tegen geestelij-
ke voordeel mogen opgewogen worden.

Onzerzijds hebben wij er niets tegen, en
achten het zelfs plicht, dat een predikant
ook aan de „rekening van ontvangst en uit-
gaaf" denke. Soms zelfs komt de wensch op,
dat ze van rekenen meer werk maakten.
En nu er hij staat, dat, zoodra geestelijke
eisch spreekt, het stofelijk belang moet
wijken, zijn wij ook in dat opzicht voldaan.

Slechts komt het ons voor, een leemte in
het betoog te zijn, dat Ds. Bruna het vrijwil-
ligheidsbeginsel hier over het hoofd ziet, en
er zelfs niet van spreekt. De vraag, of de
kerk van Christus om geestelijk te bloeien
en haar zelfstandigheid te handhaven, niet
bekennen moet dat alle Staatsgeld haar steeds
ten verdere was, en diensvolgens de trak-
tementstheorie van den apostel Paulus in toepas-
sing behoort te brengen, had de schrij-
ver niet onbesproken mogen laten. Vooral
niet waar hij stofelijk belang en geestelijken
eisch tegenover elkander stelde.

Doch nu dan het geestelijk belang waarop
hij wel let.

Hij formuleert het aldus:

Er is echter een geestelijk verlies bij zulk een
handwijze, dat medegewen mag.

Omdat in groote kringen van leden der Ned.
Herv. Kerk nog geloof aan die kerk als geestelijk
instituut gevonden wordt en de oogen voor de
onwaarheid daarvan gesloten zijn, daarom wordt
in de kringen ieder die de kerk verlaat, voor
een scheurmaker of avallige gehouden. De ge-
schiedenis der dolantie wijst dit uit.

En het uittreden van b. v. de Gereformeerden
zou dan ook geen ander gevolg hebben, dan
dat men groote scharen, die nu nog met de
waarheid bereikbaar zijn, aan niet-Gereformeerden
invloed moest overlaten. En dit geldt evenzoo
van de modernen en van de Groningers en van
elke andere richting; die uittreedt verlaat een
arbeidsveld en verliest het.

Eerst als er geen „partie grise" meer is, als
tot in alle kringen de scheiding der belijdenissen
in 't bewustzijn is doorgevoerd, eerst dan kan
er sprake zijn van andere scheiding.

Het grondbezwaar tegen de dolantie bij vele
Gereformeerden is dan ook niet het beginsel,
maar alleen de uitvoering, toen het nog te vroeg
was, een goede, maar onrijp geplukte vrucht.

Over dit punt wenschen we gaarne af-
zonderlijk te discussieeren, als we eerst
mogen vernemen, of de geachte schrijver
met ons de stelling belijdt, dat „ziende in
het gebod en blind in de toekomst" der regel
der Gereformeerden, en daarentegen „non-
der gebod op de toekomst turen", de evolu-
tieuze der Ethischen en Modernen, natu-
rlijk voor elk van hun eigen standpunt is.

Dit laatste versta men niet verkeerd.
Ken Moderne en een Ethische oordeelt,
dat de gemeente achtereenvolgens verschil-
lende stadiën van ontwikkeling doorloopen
moet, en dat wie nu nog confessioneel or-
thodox is, niet openens Modern of Ethisch
kan worden. En hieruit volgt voor hen de
theorie, dat zij beginnen moeten met zich
zoo veel mogelijk naar de oude Orthodoxie
der gemeente te schikken, haar sympathie
moeten pogen te winnen, en alzo ze
van lieverlede Modern of Ethisch moeten
maken.

Dit is bij de Modernen en Ethischen geen
zwakheid, maar stelsel. Ze doen het zoo
opzettelijk. En ze meenen dit te mogen
doen, omdat hun moraal een andere is dan
de onze.

Niet de vastheid aan het gebod is voor
hen uitgangspunt, maar het zich voegen
naar de gewilde toekomst, die ze bereiken
willen.

Ds. Bruna, hoewel ook dit punt niet
principieel besprekende, gaat toch in hoofd-
zaak, ook hierin met ons mede.

Hij schrijft toch:

Dit bezwaar bestaat bij modernen en Gron-
ingers niet; ze zien niet 't minste bezwaar er in,
om een kind van geloovige ouders te doopen of
een orthodoxe aan het Avondmaal toe te laten.
Maar bij de orthodoxe richtingen bestaat dit
bezwaar wel; op grond van hun beginsel mag
de Gereformeerde geen kind van ongelovigen
doopen noch een niet-belijder van den Christus
toelaten tot het Heilig Avondmaal. En nu is
de vraag: kan dit beginsel gehandhaafd worden
door de Gereformeerden, die onder het verband

der Ned. Herv. Kerk leven? Zoo ja, dan blijven
om de mogelijke winst, zooveen genootend, zoo
neen, dan uittreden, wat het ook koste.

Alleen zal Ds. Bruna, om verdere be-
spreking doeltreffend te doen zijn, behooren
te verklaren, of hij den regel dat „gehoor-
zaamheid beter dan offerande" is en dat
het „zien in het gebod" en niet het rekenen
met de „uitkomst" ten richtsnoer moet
zijn, met ons, naar Gereformeerden trant,
bekamt.

Tegen zulk een verklaring kan hij niets
tegen hebben.

Immers hij wil zelf juist, dat een ieder
zich kloek en vierkant uitspreke.

Humpata.

Tot onze blijdschap verklaarden reeds
drie predikanten hunne bereidwilligheid om,
werd hun de weg geopend, naar Humpata
te trekken.

Ter nadere toelichting van deze zaak
kan ten deele ook onderstaand stuk dienst
doen, dat ons op verplichtende wijze werd
toegezonden.

Het luidt als volgt:

Van jongs af koesterde hij de begeerte den
Heere in het Evangelie te dienen, bij voorkeur
onder de Heidenen. In 1893 had hij zich naar
de Zuid-Afrikaansche Republiek begeven, waar hij
eenigen tijd als onderwijzer fungeerde en het eerst
met de Kaffers kennis maakte.

De begeerte om een goede gelegenheid te
vinden, om aan zulke arme medemenschen zoo
al niet als zendeling, dan toch als onderwijzer
met het Evangelie bekend te maken, deed hem
het koene besluit nemen, om naar Mossamedes
te gaan.

Geheel op eigen kosten en risico ondernam
hij de reis naar Humpata, die nog al kostbaar
en niet zonder gevaar is. Voor hij zich aan
boord had begeven, werd hij, reeds in de Kaap-
stad, aangenam verrast door de ontmoeting van
Ds. Vorster en zijn gezin, die voor den tijd van
drie jaar van de Gereformeerde kerk te Bethulle
was losgemaakt, om gedurende dien tijd de
Gereformeerde kerk te Humpata te dienen.

In diens gezelschap bevond hij zich aan boord
van genoemd stoomschip. Na een voorspoedige
reis kwamen zij behouden in de schoone haven
van Mossamedes aan.

De reis werd verder per ossenwagen voort-
gezet. Geen brandende hitte, geen verachtende
dorst, geen moeilijkheden en wederwaardigheden,
geen gevaar voor verschenend roofgedierte kon-
den den jeugdigen reiziger ontmoedigen.

Zich aan de hoede des Almachtigen aanbe-
velend en met het geweer in den arm legde hij
telkens des avonds zich onder den ossenwagen
ter ruste, en, trots het huilen der wolven, son-
der angst in de nabijheid, aliep hij soms zoo zacht,
alsof hij zich op een door zijne moeder zacht
gespreide legerdeed had neergeveeld.

Eindelijk bereikte hij, na vele hindernissen
en ontmoetingen met zijn reisgezelschap het
einddoel der reis: Humpata.

Daar trachtte hij al spoedig zijn doel te berei-
ken. Om in zijn levensonderhoud te voorzien,
gaf hij onderwijs aan kinderen van Ds. V. en
die van enkele boeren.

Bij de eerste gelegenheid zocht hij de Kaffers
in hunne woonplaatsen op. Op een afstand van
twee uren van Humpata b. v. wonen vele Kaffers
blijven. Na de eerste kennismaking ging hij des
Zondags geregeld deze Heidenen bezoeken, om
hen met het Evangelie bekend te maken. Omdat
hij met de taal der boeren goed op de hoogte
was en zij ook die taal kenden, was hij zeer
goed in staat, hen op een verstaanbare wijze
toe te spreken.

De barbaren bewezen hem geen genene
vriendelijkheid. Op het bepaalde uur was telkens
de vergaderplaats met belangstellende hoor-
ders gevuld. Telkens gaven zij onduidelijke
blijken van toegenegenheid.

In korten tijd had hij de hartelijke vriend-
schap en het vertrouwen der Heidenen gewonnen,
wat soms een zendeling eerst na jaren langen
arbeid gelukt.

Zoo was spoedig de tijd genaderd, dat hij
repatrieeren moest, want hij had zijne ouders
eene gelofte gedaan.

De Kaffers betuigden hun hartelijk leedwezen
over zijn vertrek en namen op een hartelijke
wijze afscheid van hem, met de bede, dat hij
toch vooral terug mocht keeren.

Zoo is onder den kennelijken zegen des Heeren
de begeerte naar het Evangelie bij de Kaffers
gewekt. En daarmede laat zich hunne bede ver-
klaren: „Koin over en help ons".

In hoofdzaak was dit wel bekend, maar
toch was en de herinnering aan en de aan-
vulling van het bekende, allerminst overtoollig.

Recensie.

Het Tijdschrift voor Geref. Theologie
begint zich gaandeweg te ontwikkelen op
een wijze die schoone hope voor de toek-
komst geeft.

Het jongste nummer bood ons eerst een
zeer degelijk stuk van Dr. Noordtj onder
den titel *Valche bronnedeling*, waarin
op gelukkige wijze de vraag wordt behand-
eld, of de scheiding der bronnen, die de
critiek ook op de boeken *Richteren* en *Ruth*
heeft toegepast, geslaagd mag heeten. Meer
dan eens met de bewijskracht van het baar-
lijke wordt deze vraag door den ge-
achten schrijver ontkennend beantwoord.

Dr. Van Goor gaf in de tweede plaats
een flink opstel over de verhouding
tusschen exegese en dogmatiek moet be-
staan, met name in de prediking.

Zijn slotsom is:

Komt nu de exeget tot een resultaat, dat hem
toeschijnt vast te staan, doch in strijd is, ik
zeg niet alleen met de traditionele uitlegging,
maar ook met de belijdenis der Kerk, hoe heeft
hij dan zijne slotsom op te maken? Bij beide
heeft het woord van Cyprinus zijne beteekenis:
„non parum me movet Ecclesiae auctoritas",
maar deze autoriteit mag hem alleen leiden tot
des te nauwkeuriger onderzoek van zijn resul-
taat en van den weg, walangs hij tot dat re-
sultaat kwam. Blijft dan voor hem die strijd
bestaan, dan moet deze hem tot de erkenning
leiden, dat ook zijn kennis en arbeiden een
grens heeft en dat hier blijk, hoe hij nog niet
er in geslaagd is, de volle betekenis van het

Schriftwoord in zijne verhouding tot het geheel
der geopenbaarde waarheid te vatten. Want niet
de exeget, maar de Kerk belijdt en stelt de
belijdenis vast. En de geschiedenis wijst ge-
durig aan, hoe exegeten er toe gekomen zijn, op
grond hunner „wetenschappelijke" resultaten,
tegen de belijdenis der Kerk op te treden. Te-
recht heeft iemand op Calvin gewezen als dog-
maticus in zijne „Instituatie", de waarheid in
haar geheel uiteenzettend, maar als exeget ge-
durig tot resultaten komende, afwijkende van
de gewone uitlegging, doch niet van de be-
lijdenis.

Ligt hieraan niet veelszins een juiste ge-
dachte ten grondslag?

In de derde plaats geeft Ds. Tazelaar
een beschouwing over de *Schatkist van
's Heeren huis*. Eene heldere uiteenzetting
van wat uit de plaatsing van de Schatkist
naast het altaar in 's Heeren huis onder
Israel ook nu nog voor ons Christenen bij
ons geven voor de zaak des Heeren volgt.

Ds. De Gaay Fortman volgt hierop met
een toelichting van de geldgeerigheid in de
Heilige Schrift, niet bedoeld als een zucht
tot oppotten en als vrees voor het uitgeven,
zooals het bij den vrek en wat wij thans
gierigwaard noemen zich voordoet, maar als
een *indefinite girren naar* en begeeren van
geld. Alleen zij opgemerkt dat in 1 Tim.
6:10 niet staat dat geldgeerigheid de wort-
el, maar dat zij een wortel is van alle
kwaden. De wortel ligt nog dieper.

En eindelijk wijst Prof. Blesterveld op
het schoone werk van ALBERT, die *Ge-
schichte der Predigt in Deutschland bis Lu-
ther*, nu reeds in drie deelen.

Het belangrijke van dit werk is, dat het
niet slechts een bloemlezing biedt, maar
elke soort van prediking die opkwam uit
haar beginsel verklaart en beoordeelt. Alleen
is het misgezien dat Albert den confession-
neelen toesteen hierbij prijsgeeft.

Men ziet, bij vroeger vergeleken, biedt
dit tijdschrift veelzijdige teekenen van ern-
stigen vooruitgang.

Talmage's predikatiën.